

KROPPEN SOM ARKIV // ARKIVET SOM KROP
- MINDEUDVEKSLING SOM KUNSTNERISK METODE

Specialeessay

Kroppen som arkiv // Arkivet som krop. Mindeudveksling som kunstnerisk metode

Af Lise Aagaard Knudsen, cand. mag. i Teater- og performancestudier, KU

Mit speciale undersøgte den metodeudviklende proces, som jeg, i fællesskab med dansekunstner Karen Eide Bøen, påbegyndte med kunstprojektet *I remember...* i 2014. Jeg brugte mit speciale som et værktøj til at undersøge, hvordan en udveksling af minder kan bruges som et performativt greb, der aktiverer minder i både giver og modtager, samt til at undersøge metodens potentiale: fungerer den til at vække minder, og har den – med sin brug af genkaldelse, genopførelse og re-arkiveringⁱ – potentiale for at forrykke eksisterende erindringer? Jeg undersøgte, hvad mindeudveksling kan tilbyde som performativt møde, og spurgte om kroppen kan defineres som et arkiv for vores erindringer. I bekræftende fald, hvordan overfører vi da erindringer fra krop til krop?

Mit speciale var praksisbaseret, men da det teoretiske grundlag imidlertid var afgørende for specialet og mit videre arbejde vil jeg i dette essay fokusere på mine arbejdsdefinitioner af henholdsvis arkiv og krop. Dette fører mig videre til en diskussion af den performende krops potentiale for at overføre arkivviden i en mindeudveksling.

I remember...

I remember... er et krydsdisciplinært performanceprojekt, der udforsker metoder for udveksling af barndomserindringer, senest gennemført under Det Frie Felts Festival 2016. Vi undersøger strategier for at fremkalde barndomserindringer igennem kroppen i bevægelse og via sansepåvirkninger, og eksperimenterer med, hvordan vi ved at dele, genfortælle og iscenesætte disse erindringer, kan fremkalde flere erindringer – hos hinanden og/eller hos et publikum. Vi arbejder ud fra udgangspunktet at vores fortid er at finde i kroppen og via kroppen. Som en af deltagerne i projektets workshopdel udtrykte det i evalueringen: "We carry our memories in so many parts of ourselves, so it's a question of finding ways to access it."ⁱⁱ

Til specialet tog jeg udgangspunkt i vores ophold som eksperimentledere under Laboratoriets Research in Artistic Practice Programme 2015 (RAPP), og fokuserede på, hvordan de erfaringer vi havde gjort os der, kunne informere vores arbejde. Hvilke performative strategier og æstetikker

benyttede vi os af, hvordan positionerede vi os i forhold til hinanden og i forhold til de minder vi performede ud fra, og hvilken metodik og terminologi voksede ud af dette?

Fra online mindeudveksling maj 2015

I remember... fungerer også som et Mindearkiv: Vi arkiverer alt materiale, som deles med os igennem vores forskellige typer af Mindeudvekslinger (fysiske og online), hvorfor specialet også blev et arkivdokument over den kunstneriske proces. Et dokument, der performede ind i projektet og tilbød spørgsmål og indsigter i et feedbackloop mellem mine tre roller: den udøvende kunstner, den analyserende akademiker og den ene af Mindearkivets to arkivarer.

Erindring og (re)konstruktion

Neuropsykolog Jonathan K. Foster skriver i sin bog *Memory – A Very Short Introduction*: “the memory that we assemble may contain some actual elements of the past[...], but – taken as a whole – it is an imperfect re-construction of the past located in the present.”ⁱⁱⁱ Vi arbejder altså med et materiale, der i udgangspunktet er ustabil. For os var og er det erindringerne, mere end deres troværdighed, vi er interesserede i. De har en sandhedsværdi for den enkelte, og for projektet er det ikke afgørende, hvorvidt det der huskes er ’ægte’ eller konstrueret. Det er selve udvekslingen og overførslen af erindringer, vi er interesserede i – transaktionen og potentielt transformationen – mere end det er de enkelte erindringer.

Arkivkroppen og Kropsarkivet

Kunstnere og akademikere har i en årrække været grebet af, hvad danseteoretiker André Lepecki kalder "[a] will to archive"^{iv}: gammelt arkivmateriale genopdages, arkiver 'genopføres', og arkivet optræder som selvstændigt kunstværk. Arkivet er ikke bare en bygning eller et sted, men en praksis^v og hovedfokus for mit speciale var den kropslige praksis, som arkivet repræsenterer. En praksis, der indebærer potentiale for forandring^{vi}.

Jeg forholder mig i mit arbejde hovedsagelig til det, jeg kalder 'Kropsarkivet'. Forstået som det subjektive arkiv, karakteriseret ved krop, erindringer og sansoplevelser, og opbevaring for uhåndgribelige efterladenskaber og spor, som erindringer, konventioner, praksisser, viden og tro. Et abstrakt-konkret og performativt arkiv: abstrakt, fordi arkivmaterialet er uhåndgribeligt, og konkret, fordi det er forankret i en fysisk krop. 'Arkivkroppen', som er det andet arkivbegreb, jeg bruger gennem specialet, er det relationelle Kropsarkiv. Hvor Kropsarkivet er og bærer arkivmaterialet, sætter Arkivkroppen materialet (erindringerne) i forbindelse med omverdenen; den interagerer med verden via sine erfaringer fra Kropsarkivet. Arkivkroppen er den, der engagerer sig, mens Kropsarkivet er det, der engageres.

Performanceteoretiker Diana Taylor opdeler den kropslige arkivpraksis i arkivet og repertoiret^{vii}. Arkivet er det blivende: dokumenter, bygninger, knogler, etc., mens repertoiret er det flygtige: kroppens viden, den mundtlige historie, ritualer, dans, etc. Sat i relation til Taylors begrebsdefinition er Kropsarkivet at forstå som en del af repertoiret. Til forskel fra mit fokus, som ligger på arkivet som knyttet til det enkelte individ og den enkelte krop, rummer repertoiret i Taylors forstand både det enkelte Kropsarkiv og kollektivet af Kropsarkiver og deres indhold: repertoiret favner således både individ og fællesskab. Kropsarkivet udtrykker forholdet mellem arkivet og repertoiret – det er knogler og kød, kropsviden og bevægelse – og overskrider som sådan grænserne mellem Taylors arkiv og repertoire, da der både er tale om det blivende og det flygtige. Ligesom det institutionelle arkiv, er Arkivkroppen også en praksis, der "differentierer, ekskluderer, selekterer, klassificerer og præsenterer"^{viii}. Den er en magtfaktor, der bevarer og reproducerer fortiden i et relationelt forhold med nutiden, samtidig med, at den indebærer potentialet for at bryde med samme fortid. Arkivkroppen udvælger – mere eller mindre frivilligt – hvilket arkivmateriale, den bevarer. Den eksisterer både indenfor en personlig og en kollektiv diskurs; den er både individ og en del af det omgivende fællesskab.

Mine to arbejdsbegreber opererer altså på tværs af, og inde i, Taylors arkiv og repertoire. Hvor de fleste objekter i Taylors arkiv per definition overskrider 'the live', kan Kropsarkivet overskride 'the

live' og 'life', blandt andet gennem erindringsarbejde som i vores projekt, hvor arkivmateriale fra Kropsarkivet engageres og ændrer form. Noget bevares i mere gængs arkivformat i Mindearkivet, hvormed det bliver en del af det håndgribelige arkiv: lydfiler, videooptagelser, tegninger og tekster, mens andet bevares i repertoiret – mit og min samarbejdspartners, samt i vores deltageres – i form af genfortællinger, oplevelser, iscenesættelser eller lyden af en stemme. Kropsarkivets indhold kan altså overleve den enkelte krop gennem transformation, overlevering og overførsel til andre arkiver. I modsætning til Kropsarkivet overlever og overskrider Arkivkroppen ikke live/life, da den konstitueres ved at være i live og netop være broen mellem Kropsarkiv og verden. En bro, der forsvinder, idet forbindelsen til live og life ophører, hvis den levende krop ikke er længere.

Både arkiv og repertoire, og dermed Kropsarkiv, eksisterer simultant i tre tider: fortid, nutid og fremtid. Indholdet er fortid, det huskes fra nutiden og det påvirker fremtiden. Det er altid forankret i en nutid med dennes specifikke forståelse og fortolkning af fortiden, samt holdning til, hvordan man skal forholde sig til fremtiden.

Den huskende krop

Det var den huskende krop, der var objekt for analysen i mit speciale: den levende, bevægelige Arkivkrop, der med osmotisk kvalitet udveksler med omverdenen og lagrer erindringer. Kroppen som i mødet med bestemte stimuli pludselig kan genkalde disse erindringer. Som to af vores workshopdeltagere, der ved duften af muskatnød begge var tilbage hos deres bedsteforældre: den ene kunne smage sin bedstemors småkager, mens den anden mindedes duften og synet, når han åbnede det næsten magiske krydderiskab i sine bedsteforældres køkken.

I *Living Archives as Interventions in Ea Sola's Forgotten Fields* fortæller den vietnamesiske dansekunstner Ea Sola teaterteoretiker Rivka S. Eisner om gensynet med det Vietnam, hvor hun voksede op: "I had forgotten this happiness, even the smells, the sounds, ... that memory. It seemed that these times of my childhood, when I was still living in the forest, were etched inside me."^{ix} Sola taler om kroppen som en hukommelseskrop, en historisk krop, en politisk krop og en Arkivkrop. For Sola er Arkivkroppen samlingen af, samt mødestedet mellem fortid og nutid, det individuelle og det kollektive: "[it] is the place where pasts and practices converge, and where they are continually questioned, re-performed, and re-made within the ever-emerging present"^x. Jeg approprierede denne forståelse, men fandt det nyttigt, at skelne imellem det relationelle arkiv i bevægelse (Arkivkroppen) og arkivet som konstant (Kropsarkivet).

Solas forståelse af kroppen og dens relation til verden er sammenfaldende med filosof Maurice Merleau-Pontys fænomenologiske krop – krop og verden er ikke to separate enheder, men konstituerer hinanden^{xi}. Kroppen formes altså i denne forståelse i et krydspunkt mellem fortid, nutid, omverdenen – både kulturelt og fysisk – og selvet. Således kan man pege på disse faktorer, som skabende en samlet enhed, der er afgørende for vores identitet. Kropsarkivet skabes i relationen mellem disse og indeholder de oplevelser, der konstituerer identiteten, og dermed Arkivkroppens forhold til verden. Kroppen er overfladen til noget dybere; tekturen af noget ubeskriveligt større^{xii} og vi er betingede af vores kropsviden, som influeres og influerer på både et kulturelt, kollektivt og personligt plan.

Deltageren i, og analyseobjektet for, projekt og speciale var/er altså den fænomenologiske, grænseoverskridende krop, der konstitueres gennem sin berøring med verden, hvorigennem også verden konstitueres. Den fænomenologiske krop består af lagrede oplevelser, der har genereret erfaringer: repertoiret, der ikke bare består af vores egne erfaringer, men af viden og praksisser som vi har 'arvet'; overført til os fra andre Kropsarkiver, gennem andre Arkivkroppe. Det er en krop, der bærer Kropsarkivet og interagerer gennem Arkivkroppen. En krop, der med andre ord er igennem sit arkiv.

Den performende krops potentiale for at overføre arkivviden

At erindre er både en privat og en social praksis, der berører individet såvel som kollektivet. Som Diana Taylor påpeger, er den kollektive erindring en kulturel funktion: "How does one come to inhabit and envision one's body as coextensive with one's environment and one's past, emphasizing the porous nature of skin rather than its boundedness? [...] Cultural memory is, among other things, a practice, an act of imagination and interconnection."^{xiii} I dette krydsfelt mellem fantasi og 'interconnection' opererer fx events som re-enactments af historiske slag. Performanceteoretiker Rebecca Schneider beskriver hvordan performerne i disse genopførelser, med deres iscenesættelse af (levende) lig, skaber adgang til en viden, der ellers er utilgængelig i 'originale' historiske optegnelser^{xiv}. Hun taler altså om en iscenesættelse af både arkiv og repertoire, og antyder potentialet for at skabe en erindring af en fortid i tilskueren – samt i performeren – som oplever historien iscenesat gennem den levende krop. At den kropslige overførsel, fra fortid til nutid, overfører en form for historisk ekko, og at der netop i forskellen mellem fortidens historie i og på nutidens krop, hviler en nøgle til forståelse og muligvis åbenhed for at modtage denne 'erindring'.

Denne overførsel er hvad Taylor har døbt 'acts of transfer'^{xv}. En overførselsteori, som vi aktivt benytter i vores erindringsarbejde.

Min første iscenesættelse under RAPP tog udgangspunkt i spørgsmålet: Hvad var du bange for som barn? Jeg skrev en tekst som min samarbejdspartner Karen derefter brugte fragmenter af i sin iscenesættelse. Hun legemliggjorde min erindring, men i en ny kontekst og med en anden krop end de, min erindring benævnte. Hun overskred sin huds begrænsninger og flød et sted imellem min, min mors og sin egen krop; dansende med min erindring på sig i form af post-its med mine ord, var hun alle kroppe og ingen på samme tid. Vi delte kroppe, som vi delte arkiv.

Balancen mellem genkendelse og fremmedgørelse i remedieringen skabte en mærkbar resonans i min krop – både som modtager og som oprindelig Arkivkrop/Kropsarkiv. Jeg oplevede ikke, at iscenesættelsen vækkede flere minder, men den kropsliggjorde en erindring og fik mig til at huske flere detaljer. Da hun præsenterede min overførte erindring tilbage til mig, opstod der en forskydning af den virkelighed, som erindringen oprindeligt havde eksisteret i. Den blev opløftet til en æstetisk dimension, hvor jeg oplevede, at validiteten af min erindring blev irrelevant, samtidig med at jeg havde en emotionel reaktion på udstillingen af og fra mit Kropsarkiv. Remedieringen giver mulighed for at opleve erindringen med en forskel og dermed spejle sig i en andens forståelse, fortolkning eller viderebearbejdelse af en erindring, der oprindeligt var personlig og fokus bliver på distancen og forskellen til originalen^{xvi}.

Vi husker under RAPP Conference 2015

Strategier i anvendelse i *I remember...*

Strategierne i ovennævnte iscenesættelse var appropriering og acts of transfer fra én Arkivkrop til en anden, samtidig med at den æstetiske genopførelse af min erindring, skabte rum for at reflektere over dens plads i arkivet, hvorigennem muligheden for at re-arkivere den med en forskel opstod. Æstetiseringen fremmedgjorde erindringen, og derigennem den erfaring, som den oprindeligt havde produceret, hvorved iscenesættelsen blev et spejl, hvori jeg reflekterede og revurderede erindringens oprindelige erfaring. Dette peger på arkivets tidslige spænd; den samtidige eksistens i fortid, nutid og fremtid. Samtidig afspejler det, hvordan den indre kropsverden afstemmer efter den ydre, og modsat: ”there is a ramification of my body [...] and a correspondence between [the world’s] inside and my outside, between my inside and its outside”^{xvii}, hvilket peger på potentialet for forandring igennem re-arkivering. Remedieringen af erindringer skabte mulighed for overførsel mellem Arkivkroppe og Kropsarkiver, og pegede på ustabiliteten som en del af legen med og udforskningen af forholdet erindring/fantasi.

De forskellige mindeudløbere jeg identificerede i arbejdet inkluderer dufte, berøring, lyde, fotografier, objekter, tekst – talt og skrevet – samt forflytning af krop og tanker væk fra øjeblikkets fysiske og mentale omstændigheder. Vi brugte genfortælling af erindringer som en metode til at genkalde flere: Vi stillede direkte spørgsmål om oplevelser og følelser i barndommen, og delte erindringer med potentiale for at være universelle, fx om forældre- eller søskenderelationer. Vi arbejdede med lukkede øjne for at understøtte bevægelsen væk fra det faktiske rum og ind i arkiverne og opdagede at styrken i associativ erindring var overvældende – verbaliseringen (mundtlig eller skriftlig) var afgørende for at skabe hvad vi kaldte et 'erindringsflow'.

Konklusion

Arbejdet har vist os, at hukommelsen (også) er kropslig, og specielt gennem vores arbejde med lukkede øjne, oplevede vi, hvordan vi mødte verden i førnævnte osmotiske relation, der skaber os, mens vi skaber den, hvormed vi kan ændre os igennem verden og omvendt. Når vi ikke ser, ændres vores oplevelse af verden: vi føler konturerne af vores krop, men vi kan ikke længere se den. Hermed øges den sensoriske bevidsthed, eller opleves mere akut, samtidig med at vi mister noget af vores evne til at bedømme vores omgivelser, samt vores relation til dem. Dette åbner delvist for en kropslig sensitivitet i relation til det ydre omgivende rum, og delvist for en åbenhed mod det indre: oplevelserne lagret i Kropsarkivet. Arbejdet har desuden begrebsliggjort en skelnen mellem det vi

husker (Kropsarkivet) og kroppen, som vi husker med (Arkivkroppen), og via analysen peget på potentialer i, og for, vores iscenesættelser og vores videre arbejde med mindeudveksling som kunstnerisk metode.

Delingen af arkiver tillader en restrukturerings, som netop aktiveres igennem re-arkivering. Vi fremkalder fortiden og iscenesætter den for nutiden, hvormed vi bevarer den for fremtiden. Med genopførelsen og arkivering i flere arkiver bevarer vi *I I remember...* det flygtige (erindringerne) gennem det flygtige (kroppen). ”Performance ‘preserves’ and ‘saves’ the past not by capturing it and keeping it safe, stable, and the same, but by re-making it in repetitions, performing it forward and outward into the lives, experiences, memories, and bodies of others.”^{xviii} Sådan er vores iscenesættelser genopførelser af dele af arkivet ud fra sansefremkaldte erindringer – aldrig direkte overført, altid med et fortolkningslag.

Vores udvekslinger har peget på potentialet i det gensidige, det relationelle; møder mellem arkiver, hvor deltagerne både kan spejle sig selv i deres fortidige jeg og i de ligheder og forskelle, de deler med hinanden. Metoden tager udgangspunkt i kroppen; i at sanse og mærke forbindelsen mellem krop, hukommelse og identitet. Således rækker vi med metoden ud mod individet gennem den anden, og faciliterer møder om den fortid vi deler – barndommen – samt minder os om hvem vi var, er, og potentielt gerne vil være.

Lise Aagaard Knudsen er cand. mag. i Teater- og performancestudier fra KU og Master of Arts in Acting fra The Royal Central School of Speech & Drama, University of London. Hun performer internationalt med projektet *I remember...*, som var udgangspunkt for hendes speciale.

ⁱ Et begreb jeg har adopteret fra Erik Exe Christoffersen (2010)

ⁱⁱ Deltagerevaluering RAPP d.14.03.15

ⁱⁱⁱ Foster (2009) p.14

^{iv} Lepecki (2010)

^v Michel Foucault i Gade, Schultz & Thygesen (2010) p.5

^{vi} Gade, Schultz & Thygesen (2010) p.5: ”Arkivet [formår] på en og samme tid at bevare og reproducere det velkendte og at bryde med fortiden for at signalere fremkomsten af noget potentielt nyt.” Oprindeligt kursiv

^{vii} Taylor (2003) p.19

^{viii} Thygesen, Gade & Schultz (2010) p.5

^{ix} Ea Sola i Eisner (2013) p.127

^x Ibid. p.132

^{xi} Merleau-Ponty (2012) p.147

^{xii} Merleau-Ponty (1968) p.136

^{xiii} Taylor (2003) p.160ff

^{xiv} Schneider (2001) p.105

^{xv} Taylor (2003) p.2

^{xvi} Exe Christoffersen (2010) p.104: ”Remediering er en gentagelsesstrategi, som skaber en version og en genopførelse af flere samtidige iagttagelsesoperationer. Det er forskellen, som bliver afgørende og interessant og ikke om gentagelsen ligner.”

^{xvii} Merleau-Ponty (1968) p.136

^{xvii} Ea Sola i Eisner (2013) p.141

Litteraturliste:

Clarke, Paul: *Performing the Archive: the Future of the Past* i Performance Archives – Archives of Performance, eds. Gunhild Borggreen & Rune Gade, Museum Tusulanum Press, Copenhagen 2013

Eisner, Rivka S.: *Living Archives as Interventions in Ea Sola's Forgotten Fields* i Performance Archives – Archives of Performance, eds. Gunhild Borggreen & Rune Gade, Museum Tusulanum Press, Copenhagen 2013

Exe Christoffersen, Erik: *The Taxidriver re-arkiveret* i Peripeti nr.14, Afdelingen for Dramaturgi, Århus 2010

Foster, Jonathan K.: *Memory – A very Short Introduction*, Oxford University Press, New York 2009

Gade, Solveig & Schultz, Laura L. & Thygesen, Mads: *Redaktionelt forord* i Peripeti nr.14, Afdelingen for Dramaturgi, Århus 2010

Lepecki, André: *The Body as Archive: Will to Re-Enact and the Afterlives of Dances* i Dance Research Journal, 42/2, 2010

Merleau-Ponty, Maurice: *The Intertwining – The Chiasm* i The Visible and the Invisible, ed. Charles Lefort, oversættelse Alphonso Lingis, North Western University Press, Evanston 1968

Merleau-Ponty, Maurice: *Phenomenology of Perception* 1945, oversættelse Donald A. Landes, Routledge, London 2012

Schneider, Rebecca: *Performance Remain* i Performance Research: A Journal of the Performing Arts, 6:2, 2001

Taylor, Diana: *The Archive and the Repertoire – Performing Cultural Memories in the Americas*, Duke University Press, Durham & London 2003